

مقدمه ای بر معماری صنعتی ایران

مجتبی واشقانی فراهانی^۱، الهام منصوری^۲

۱- کارشناس ارشد سازه، دانشگاه صنعتی شریف، mv_farahani@alum.sharif.edu

۲- دانشجوی دکتری شهرسازی، واحد علوم و تحقیقات، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران، mansoori_m_8@yahoo.com

چکیده

معماری صنعتی به عنوان تعاملی ما بین انسان، ماشین و محیط کار، صحنه های بدیعی را در تاریخ معماری معاصر ایران به ارث گذاشته است. سبک‌هایی که مرهون هنرمندی ایرانیان در جزییات و طراحی معماران عمدتاً اروپایی در کلیات می باشد. متأسفانه امروزه در اعتلای معماری صنعتی تمایلی وجود ندارد و بدتر از آن حفظ ابنیه صنعتی تاریخی نیز نادیده گرفته می شود. امروزه در ایران معماری صنعتی به مفهوم استفاده از بنای نسبتاً ارزان سوله می باشد که عملاً هیچگونه پروسه معمارانه ای در آن دخیل نمی باشد. بطوریکه اگر معماری را جامع سه مفهوم استواری، سودمندی و زیبایی فرض کنیم، باز هم در مفهوم عبارت معماری صنعتی نقصان فراوان موجود است. در معماری معاصر ایران به دلیل قرارگیری کارخانجات معمارانه در داخل شهرها، ارزش افزوده زمین، بی اطلاعی مردم و کم توجهی حکومت‌های وقت به میراث کارخانه‌های صنعتی و تاسیس شهرک های صنعتی فراوان، معماری صنعتی به فراموشی سپرده شده است.

واژه‌های کلیدی: معماری صنعتی، معماری سنتی، تکنولوژی، کارخانه، مصالح نوین

۱- مقدمه

سابقه صنعت ایران، پیش از دوره معاصر بیشتر در اصفهان نمود یافته است بطوریکه صنایع ظروف سفالین در اوایل دوره اسلامی در کاشان شهر جهانی داشته‌اند و مبادله تکنیک و طرح آن بین ایران و چین در آن دوره بسیار پررونق بوده است. در سفرنامه شاردن آمده است در سال ۱۷۲۶ میلادی فقط در شهر اصفهان ۳۳ کارگاه فعال مشغول به کار بوده است. نیز مینورسکی در تذکره الملوک در سال ۱۸۰۹ میلادی می‌نویسد اسلحه سازی مرکز ایران، قورخانه در قلعه‌ای قدیمی در جوار باره شمالی اصفهان قرار داشت.

پیش از ورود صنایع جدید در ایران که دستاورد انقلاب صنعتی در اروپا بود تا اواسط قرن ۱۹ میلادی واژه صنعت در ایران دربرگیرنده فعالیت‌هایی بود که بر اساس معیارهای عصر صنعت، مقیاس کاملاً غیر صنعتی داشت. آسیاب های آبی و بادی، کارگاه‌های سفال‌گری، کارگاه های قالی بافی و پارچه بافی و صنایع کوچکی از این دست واحدهایی را تشکیل می‌دادند که به آنها صنعت اطلاق می‌شد. اغلب این صنایع بومی - سنتی در کارگاه‌های کوچک مستقر بودند و از شاخصه‌های آنها استفاده از انرژی‌های طبیعی از قبیل انرژی انسانی، حیوانی، آبی، بادی و ... بود، که به دلیل محدودیت‌های انرژی و نیرو نمی‌توانستند حجم وسیعی از تولید را در خود جای دهند. بقایای اینگونه صنایع سنتی هنوز هم در شهرهای قدیمی ایران مانند تبریز و قزوین به طور پراکنده دیده می‌شوند، ولی بسیاری از آنها در پی ورود صنعت جدید تعطیل و تخریب شدند.